

14. Уголовно-процессуальный кодекс Украины: Научно-практический комментарий. Издание пятое, дополненное / Ю.П. Аленин, М.Р. Аракелян, Е.Н. Гидулянова и др. Под общей ред. В.Т. Маляренко, Ю.П. Аленина. – Х.: ООО «Одиссей», 2009. – 1008 с.
15. Черечукина Л.В. Судебный контроль за досудебным производством / Черечукина Л.В. – Луганск: РИО ЛИВД МВД Украины, 1998. – 124 с.

УДК 349.2 (477)

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ТЕРМІНІЗАЦІЇ ПОНЯТТЯ «ПРИНЦИПИ ЮРИДИЧНИХ ГАРАНТІЙ» В СУЧАСНІЙ ТЕОРІЇ ТРУДОВОГО ПРАВА

Лаврінченко О. В., кандидат юридичних наук, доцент, полковник міліції, професор кафедри цивільного права та процесу Донецького юридичного інституту МВС України, здобувач докторантури Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»

Жодна правова норма як результат правового мислення не може бути сконструйована без конкретної системи понять, що додають правовій нормі логічного змісту, обумовлюють її логічний рух у практичному застосуванні. Мова сучасної юриспруденції – це комплексне поняття, яке «інтегрує» і мову закону, і наукову (доктринальну) юридичну мову, мову судових та інших правозастосовних інстанцій тощо. Мова як нормативного акта, так і наукової доктрини повинна бути зрозумілою й загальнозживаною (універсальною), у той же час їй необхідно бути чіткою і ясною, досить лаконічною. У процесі дефінування понять повинне також дотримуватися правило ясності, суть якого полягає в тому, щоб «...во-первых, слова или словосочетания, используемые в *definiens* дефиниции, имели доступный адресатам смысл и, во-вторых, чтобы среди них не было выражений с переносным смыслом, метафор, метонимии и т.д... Правило ясности для легальных дефиниций является ригористичным... при ориентации на профессиональных юристов... Определения должны соответствовать логическим правилам... запрета тавтологии, запрета непосредственного и опосредованного круга в определении, ...и ясности» [1, с. 30, 31]. В юриспруденції, як і в будь-якій науці, «задача визначення (дефініції), як логічної операції над поняттями, полягає в розкритті змісту цих понять шляхом указівки на основні, істотні ознаки досліджуваного предмета, які відрізняють його від інших суспільних явищ, і виокремлюють із числа правових» [2, с. 86]. Попри важливість і аксіоматичний характер шойно означених нами постулатів, численні наявні в чинному законодавстві визначення, підходи в дефінуванні понятійного апарату, зокрема, науки трудового права, не відрізняються науковою досконалістю й гармонійністю свого змісту [3–9].

Слід зазначити, що дослідженню термінологічних характеристик принципів позитивного права загалом та принципів трудового права приділяли увагу в своїх наукових розробках численні автори, серед іншого такі, як: Бойко М. Д., Болотіна Н. Б., Бурак В. Я., Венедіктов В. С., Гребеньков Г. В., Іншин М. І., Кельман М. С., Кисельов І. Я., Козак З. Я., Комаров В. А., Лаврів О. Я., Мірошніченко А. М., Мурашин О. Г., Пилипенко П. Д., Попов С. В., Проскураков П. Д., Снегур А. А., Соболев С. А., Тіхоміров Ю. А., Томашевський К. Л., Цвік М. В., Шербина В. І., Ярошенко О. М. Наукові розробки означених дослідників, їхні висновки й отримані результати загалом є актуальними, значущими для вдосконалення науки трудового права. Будь-яка наукова розробка має здійснюватися на основі «...принципу «доповненості»... Кожна нова парадигма, яка виникає, не повинна абсолютно заперечувати всі попередні, як це було раніше в науці, а опиратися на них, пропонуючи розглянути проблему ще під одним кутом зору» [10, с. 5]. У силу багатогранності проблематики дефінування принципів позитивного права та наявності низки спірних підходів до характеристики сутності принципів галузі трудового права, означений напрям наукового пошуку все ще потребує розробки, більш поглибленого опрацювання задля розв'язання непоодиноких проблем.

Вірне дефінування, тлумачення сутності поняття принципів трудового права неможливе без з'ясування, зокрема, його онтолого-правових і термінологічних характеристик, а також з'ясування доцільності й обгрунтованості використання численних суміжних категорій. Саме тому автором даної публікації було поставлено основне завдання — *крізь призму аналізу службово-трудової діяльності державних службовців дослідити сучасну наукову доктрину на предмет досконалості й обгрунтованості характеристик сутності такого поняття, як «принципи юридичних гарантій», а також, використовуючи переважно методи аналізу й синтезу, порівняльно-правовий і конструктивно-критичний методи наукового пізнання, виявити наявні недоліки й вади в методологічних підходах, що застосовуються при цьому.*

У сучасній галузевій доктрині трудового права справедливо зазначається М. І. Іншиним, що «принцип — це керівна ідея, базове та визначально перше положення, основне правило поведінки, центральне поняття, основа системи. Принцип, за своєю суттю, є узагальненням: він розповсюджується на всі явища тієї сфери, з якої його абстраговано... У залежності від того, у якій сфері застосовується вказаний термін, він може вживатися з певними відмінностями у своєму значенні. Однак, його сутнісне та змістове наповнення завжди залишається однаковим, а саме: принцип — це основа, фундамент, висхідне положення будь-якого явища (системи, відносин), що пронизує його та забезпечує існування. Звідси, принципом є такі керівні ідеї та правила, відсутність яких унеможливають існування, функціонування будь-якого явища» [11, с. 74]. Водночас указаним дослідником, на наш погляд, було запропоноване до використання дещо суперечливе, як з термінологічної, так і онтолого-правової (сутнісної) й засоби, поняття «принципи юридичних гарантій». Так, М. І. Іншиним у монографії «Правове регулювання службово-трудової діяльності державних службовців як особливої категорії зайнятого населення України», зазначається, що «...можна відмітити, що з метою забезпечення якісного виконання державними службовцями своїх функціонально-посадових обов'язків, реалізації наданих їм законом службово-трудова права, дотримання обмежень, їх соціально-правового захисту, законодавець встановлює систему юридичних гарантій, під якими пропонуємо розуміти умови (фактори) й засоби, що забезпечують останнім реальні можливості для охорони, безперешкодного здійснення, відновлення (у випадку порушення) їх посадових повноважень та виконання покладених на них обов'язків. А їхня роль полягає не лише в забезпеченні наданих законом юридичних можливостей. Вона також полягає в тому, що: а) юридичні гарантії забезпечують проголошену правом можливість досягнення певного соціального блага за рахунок належної поведінки державного службовця; б) вони допомагають отримати максимально можливий на даному етапі розвитку суспільства позитивний соціально-економічний ефект від якісного здійснення державними службовцями посадових повноважень; в) юридичні гарантії покликані забезпечити неухильне виконання нормативно-правових актів, дотримання законності в службово-трудова діяльності. Важливе значення для функціонування системи юридичних гарантій у сфері службово-трудова діяльності повинно відводитись принципам... Натомість, варто наголосити на тому, що в правничій науці питання про принципи юридичних гарантій залишається малодослідженим, як результат — принципи, відповідно до яких повинна утворюватись та функціонувати система юридичних гарантій у цілому, та в сфері службово-трудова діяльності, зокрема, залишаються не з'ясованими. Крім того, — зауважує далі М. І. Іншин, — досить поширеним є підхід, відповідно до якого до юридичних гарантій прав і свобод відносяться й самі принципи: гарантованості прав і свобод з боку держави, верховенства права, рівності прав, свобод і обов'язків, правової допомоги, недопустимості обмеження конституційних прав і свобод, невід'ємності й невідчужуваності основних прав та свобод (при цьому автор наведеної цитати посилався на позицію лише одного автора — дисертанта І. Й. Магновського [12, с. 184]. — *О. Л.*). ...Подібна точка зору має право на існування, оскільки система юридичних гарантій досить різноманітна позаяк включає у себе усі відомі правові інститути, зокрема, і норми-принципи, під якими в теорії права розуміються ...сформульовані незаперечні вимоги загального характеру, які прямо закріплені у нормах права та є внутрішнім змістом цих норм, стосуються усіх або більшості інститутів або норм галузі права... Уважаємо, що принципи юридичних гарантій у сфері службово-трудова діяльності є підставою їхнього утворення, містяться в їхньому змісті, виступають як орієнтири під час формування їхньої системи, відбивають їхню сутність та основні зв'язки з іншими правовими інститутами. Таким чином, — висновок М. І. Іншин, — з одного боку, принципи (норми-принципи) є самостійним різновидом юридичних гарантій у сфері службово-трудова діяльності, з іншого — такі гарантії також повинні відповідати певним вимогам, установлюватись та функціонувати відповідно до певних правил, що обумовлює необхідність існування принципів юридичних гарантій. Шойно зазначене, — за твердженням автора цитати — М. І. Іншина, — знайшло відповідне підтвердження в теорії права. Наприклад, К. Г. Волинка зазначає, що такі загальноправові та міжгалузеві принципи як законність, юридична відповідальність, рівність, тощо також повинні відповідати певним принципам. Зокрема, до принципів

законності вчений відносить захист прав, свобод і законних інтересів; єдність законності і демократії; зв'язок законності і культури; неприпустимість протиставлення законності і доцільності; невідворотність реалізації; верховенство закону; єдність; загальність...; до принципів юридичної відповідальності: законність; справедливість; гуманізм; доцільність; неприпустимість аналогії права й аналогії закону; невідворотність; індивідуалізацію покарання; неприпустимість подвоєння відповідальності обгрунтованості... (при цьому автор наведеної цитати посилається на навчальну розробку К. Г. Волинка [13, с. 201–202, 186–187]. — *О. Л.*) І. Й. Магновський виокремлює низку ознак, притаманних юридичним гарантіям: *нормативність; доцільність; формальна визначеність; справедливість; системність; фундаментальність; безперервність дії; значущість; забезпеченість державою; універсальність; пріоритетність; індивідуальність* (при цьому автор наведеної цитати посилається на дисертаційне дослідження І. Й. Магновського [12, с. 61–62]. — *О. Л.*)..., які, — на думку М. І. Іншина, — *можна розглядати як певні вимоги, правила, відправні засади (керівні ідеї), відповідно з якими повинна утворюватись, забезпечуватись та функціонувати система юридичних гарантій в сфері службово-трудоної діяльності державних службовців*» [11, с. 470–473]. Віддаючи належне щойно наведеним міркуванням і висновкам М. І. Іншина, уважаємо за доцільне зазначити тут наступне.

Безумовно, слід солідаризуватися із твердженням цього автора про те, що метою встановлення системи юридичних гарантій є «...забезпечення якісного виконання державними службовцями своїх функціонально-посадових обов'язків, реалізації наданих їм законом службово-трудова прав, дотримання обмежень, їх соціально-правового захисту», а за своєю сутністю «юридичні гарантії» — це «...умови (фактори) й засоби, що забезпечують останнім [державним службовцям] реальні можливості для охорони, безперешкодного здійснення, відновлення, відновлення (у випадку порушення) їх посадових повноважень та виконання покладених на них обов'язків», а роль означених гарантій «...полягає не лише в забезпеченні наданих законом юридичних можливостей. Вона також полягає в тому, що: а) юридичні гарантії забезпечують проголошену правом можливість досягнення певного соціального блага за рахунок належної поведінки державного службовця; б) вони допомагають отримати максимального можливого на даному етапі розвитку суспільства позитивний соціально-економічний ефект від якісного здійснення державними службовцями посадових повноважень; в) юридичні гарантії покликані забезпечити неухильне виконання нормативно-правових актів, дотримання законності в службово-трудої діяльності». Утім, деякі інші з наведених вище сентенцій М. І. Іншина є спірними, дискусійними, а почасти — навіть заперечними.

По-перше, спірною вбачається теза вказаного дослідника про «поширеність» підходу, відповідно до якого до «юридичних гарантій прав і свобод відносяться й самі принципи», оскільки в основу такого твердження автором покладено позицію лише одного й, до того ж, сучасного дослідника, у якій йдеться, про що слід окремо наголосити, про «права й свободи людини та громадянина в праві України» загалом, а не саме в сфері службово-трудої діяльності окремої категорії найманих працівників — державних службовців. Зауважимо, що означені дві групи прав і свобод насправді мають генетичну кореляцію, є взаємопов'язаними, але мають різне «коріння», як-от — природне та позитивно-правове, і тому стосовно «прав і свобод людини та громадянина в праві», насамперед, має йтись не про «принципи гарантій» як позитивно-правового явища (феномена), а принципи загальносоціального (природного) права, котрі можуть не співпадати й співвідносяться, відповідно, як «вторинне (похідне)» та «первинне» (детермінуюче) явище.

По-друге, означена контраверсійність засновку М. І. Іншина доповнюється ще й не менш логічно суперечливим наступним його висновком: «...Подібна точка зору має право на існування, — констатує цей дослідник, — оскільки система юридичних гарантій досить різноманітна позаяк включає у себе усі відомі правові інститути, зокрема, і норми-принципи, під якими в теорії права розуміються ...сформульовані незаперечні вимоги загального характеру, які прямо закріплені у нормах права та є внутрішнім змістом цих норм, стосуються усіх або більшості інститутів або норм галузі права...». Зауважимо, що теза про різноманітність юридичних гарантій є обгрунтованою й поділяється нами на відміну від твердження про те, що «система юридичних гарантій досить різноманітна позаяк включає в себе всі відомі правові інститути, зокрема, і норми-принципи, під якими в теорії права розуміються ...сформульовані незаперечні вимоги загального характеру, які прямо закріплені у нормах права та є внутрішнім змістом цих норм, стосуються усіх або більшості інститутів або норм галузі права...». Справа в тім, що «система юридичних гарантій», як на нас, не включає «всі відомі правові інститути» — тут слід казати про зворотне: саме «всі правові інститути» включають систему тих чи інших гарантій, що забезпечують належну, ефективну тощо реалізацію їхніх складників (компонент) — норм права. Крім того, ті «норми-принципи», які згадуються наразі М. І. Іншиною, на наш погляд, аж ніяк не можуть кваліфікуватися, як те робиться адептом цього підходу, у якості складників (елементів) правових інститутів, позаяк сам автор характеризує такі принципи за статусом як галузеві — читаймо уважно: «норми-принципи, під якими в теорії права розуміються ...сформульовані незаперечні вимоги загального характеру, які прямо закріплені у нормах права та є внутрішнім змістом цих норм, стосуються усіх або більшості інститутів або норм галузі права...». Більше того, в останньому випадку автором щойно означеного висновку, на наш погляд, необгрунтовано заперечується апріорна первинність галузевих принципів стосовно норм будь-яких правових інститутів. Не «гарантії» включають галузеві принципи, а такі «принципи» є основою для формулювання змісту й побудови системи правових гарантій у межах галузі права, принципи є первинними стосовно правових гарантій, а не навпаки, як про те зазначається в цій частині М. І. Іншиною. До речі, автор висновку, що аналізується нами в даному випадку, у своєму засновку саме про таке й наголошував: «...принципи, відповідно до яких повинна утворюватись та функціонувати система юридичних гарантій у цілому, та у сфері службово-трудої діяльності, зокрема...». Схожі думки висловлюються вказаним дослідником і нижче, як-от: «Призначення правових принципів полягає в тому, що вони забезпечують єднотипне формування норм права, які визначають систему юридичних гарантій, їх вплив на суспільні відносини у формі правового регулювання та інших видів правового впливу» [11, с. 474]. Принаймні, як на нас, тут спостерігається певна непослідовність, алогічність суджень автора.

По-третє, логічно суперечливою вбачається й така конструкція, коли «принципи юридичних гарантій» одночасно розглядаються як: а) «підстава утворення» (себто те, що хронологічно існує до виникнення самого явища; те, що породжує той чи інший правовий феномен — наразі «систему юридичних гарантій»), б) «те, що міститься в їх [юридичних гарантій] змісті» — на наш погляд, те, що передусім виникненню того чи іншого правового феномена аж ніяк не може входити до змісту цього ж правового феномену, котрий виникає згодом. Така «підстава» — існує окремо й самостійно, а тому структурно не може поглинатися «системою юридичних гарантій». Вірно наголошує М. І. Іншин, що «принципи... виступають як орієнтири під час формування їх [юридичних гарантій] системи...», але водночас заперечними вбачаються тут судження цього дослідника про те, що ці ж принципи «відбивають їх [юридичних гарантій] сутність та основні зв'язки з іншими правовими інститутами», позаяк принципи не «відбивають», а «визначають» сутність юридичних гарантій. Стосовно ж тези про те, що принципи «відбивають їх [юридичних гарантій]... основні зв'язки з іншими правовими інститутами», то, як на нас, принципи можуть лише опосередковано, як первинне явище, детермінувати (визначати), скоріше, характер чи особливості «основних зв'язків» з іншими — суміжними правовими явищами, у тому числі правовими інститутами. Зважаючи на означене, частково не поділяємо узагальнення, зроблене на цьому тлі вказаним автором, як-от: «...з одного боку, принципи (норми-принципи) є самостійним різновидом юридичних гарантій..., з іншого — такі гарантії також повинні відповідати певним вимогам, встановлюватись та функціонувати відповідно до певних правил, що обумовлює необхідність існування принципів юридичних гарантій» у частині, де такі «принципи (норми-принципи)» кваліфікуються як «самостійний різновид юридичних гарантій». На наше глибоке переконання, «принципи (норми-принципи)» не можуть уживатися «самостійним різновидом юридичних гарантій»: гарантії, як справедливо зазначає в цій же своїй науковій монографічній розробці М. І. Іншин і про що наголошувалося нами на початку, — це «...умови (фактори) й засоби, що забезпечують [державним службовцям] ...реальні можливості для охорони, безперешкодного здійснення, відновлення (у випадку порушення) їх посадових повноважень та виконання покладених на них обов'язків», а принципи, як обгрунтовано попередньо наголошувалося цим дослідником, — це «...керівна ідея, базове та визначально перше положення, основне правило поведінки, центральне поняття, основа системи» та, до того ж, і тут слід повною мірою солідаризуватися з позицією М. І. Іншина, «...вказаний термін [«принцип»], ...може вживатися з певними відмінностями у своєму значенні. Однак, його сутнісне та змістове наповнення завжди залишається однаковим, а саме: принцип — це основа, фундамент, висхідне положення будь-якого явища (системи, відносин), що пронизує його та забезпечує існування. Звідси, принципом є такі керівні ідеї та правила, відсутність яких унеможливають існування, функціонування будь-якого явища» [11, с. 74]. Справді, «сутнісне та змістове наповнення» принципів «завжди залишається однаковим», а тому, — на наш погляд і це логічно витікає із щойно наведеного міркування самого автора сентенцій, що аналізуються наразі, — достатніх підстав для ототожнення принципів з іншими суміжними поняттями, зокрема — «юридичними гарантіями», не існує. Не змінює такого нашого висновку й здійснене М. І. Іншиною посилання на розробки теоретиків права, а саме в монографії зазначається таке: «Щойно зазначене знайшло відповідне підтвердження в теорії права. Наприклад, К. Г. Волинка зазначає, що такі загальноправові та міжгалузеві принципи як законність, юридична відповідальність, рівність, тощо також повинні відповідати певним принципам. Зокрема, до принципів законності вчений відносить захист прав, свобод і законних інтересів; єдність законності і демократії; зв'язок законності і

культури; неприпустимість протиставлення законності і доцільності; невідворотність реалізації; верховенство закону; єдність; загальність...; до принципів юридичної відповідальності: законність; справедливість; гуманізм; доцільність; неприпустимість аналогії права й аналогії закону; невідворотність; індивідуалізацію покарання; неприпустимість подвоєння відповідальності обґрунтованості... (наразі йдеться про працю К. Г. Волінки [13, с. 201–202, 186–187]. — *О. Л.*) І. Й. Магновський виокремлює низку ознак, притаманних юридичним гарантіям: нормативність; доцільність; формальна визначеність; справедливість; системність; фундаментальність; безперервність дії; значущість; забезпеченість державою; універсальність; пріоритетність; індивідуальність (наразі йдеться про працю І. Й. Магновського [12, с. 61–62]. — *О. Л.*)... які, — на думку М. І. Іншина, — «...можна розглядати як певні вимоги, правила, відправні засади (керівні ідеї), відповідно з якими повинна утворюватись, забезпечуватись та функціонувати система юридичних гарантій в сфері службово-трудової діяльності державних службовців» [11, с. 470–473]. Зауважимо стосовно означених розробок теоретиків права, що в першому випадку — сентенції К. Г. Волінки — йдеться про ієрархічну організацію правових принципів, а не про ототожнення останніх з юридичними гарантіями, а в другому випадку (сентенції І. Й. Магновського) — йдеться лише про ознаки, що притаманні юридичним гарантіям, а не про ідентичність останніх з принципами. А висновок про те, що окремі з перелічених І. Й. Магновським ознак юридичних гарантій є принципами «відповідно з якими повинна утворюватись, забезпечуватись та функціонувати система юридичних гарантій у сфері службово-трудової діяльності державних службовців» належить не теоретику права І. Й. Магновського, а зроблено самим М. І. Іншином та, до того ж, без наведення будь-якого додаткового пояснення застосованого наразі методологічного прийому й обґрунтування доцільності здійсненого вибіркового підходу, а тому по суті зроблено було це, на наш погляд, суто умовляно. Якщо розмірковувати логічно, то слід зауважити, що окремі «ознаки» не можуть бути загальними принципами явища (наразі — це «юридичні гарантії»), яке характеризується не лише такими, а й іншими — додатковими ознаками, які чомусь у даному випадку були адекватом підходу відкинута. «Принципи юридичних гарантій» об'єктивно не можуть являти собою по суті не лише окремі ознаки вказаних «гарантій», а й взагалі систему таких ознак, інакше — це призведе до ототожнення, відповідно, «принципів» та деяких «фрагментів» структури (поняття) «юридичні гарантії», котрі репрезентуються (характеризуються) тими чи іншими обраними ознаками, або призведе до ототожнення «принципів» та «юридичних гарантій» загалом, що, як вже наголошувалося вище, є необґрунтованим і тому абсолютно неприпустимим явищем. Показовими в цьому аспекті вбачаються висновки, зокрема, сучасних вітчизняних теоретиків права О. В. Зайчука й Н. М. Оніщенко, котрі беззастовідно звертають увагу: «Серед учених, які намагаються досліджувати правову систему, сьогодні (і це позитивно) — чимало представників галузевих юридичних наук. Вони, приділяючи увагу визначенням правової системи, не завжди... правильно визначають не тільки саму її дефініцію, а і її елементний склад. Так, у статті «Правова система в Україні: проблеми вдосконалення» до ознак правової системи віднесено верховенство права. На наш погляд, — наголошують вказані автори, — верховенство права є не ознакою, а принципом правової системи. До речі, сам же автор (йдеться про автора статті, що піддана критиці, — В. І. Андрейцева. — *О. Л.*) далі стверджує, що одним із завдань правової системи «є забезпечення верховенства права...». Проте, очевидно, — висновують О. В. Зайчук й Н. М. Оніщенко, — що забезпечити можна принцип будь-якої правової категорії, у тому числі правової системи, а не ознаку» [14, с. 11–12]. Справді, у науковій доктрині верховенство права переконалими характеризується саме як «принцип» [15, с. 76–79], а не «ознака» правової системи. До прикладу, і відомий теоретик права О. Ф. Скакун до принципів організації та функціонування держави відносить, зокрема, саме принцип верховенства права [16, с. 94]. Крім того, додамо, що і ознаки, які характеризують «юридичні гарантії» та «галузеві принципи» є, що цілком природно, різними. Так, пригадаймо, що І. Й. Магновський до ознак, притаманних юридичним гарантіям, відносить такі, як: нормативність; доцільність; формальна визначеність; справедливість; системність; фундаментальність; безперервність дії; значущість; забезпеченість державою; універсальність; пріоритетність; індивідуальність [12, с. 61–62]. Натомість до принципів трудового права, наприклад, сучасні правники С. М. Прилипка та О. М. Ярошенко відносять наступні ознаки: економіко-політична зумовленість (визначаються політикою держави в соціальній сфері); спільність змісту (виражають сутність не однієї, а багатьох груп норм права); державна нормативність (є керівними ідеями, які закріплені в нормах права, установлених державою, і які, маючи загальність і обов'язковість, виконують регулятивну функцію); системність (виражають сутність норм права в їх взаємозв'язку з іншими нормами в межах певної системи права); цілеспрямованість (виражають сутність норм права в динаміці); стабільність (діють протягом тривалого періоду часу, відображають якісний стан системи права і за своєю природою не настільки мінливі, як норми права) [17, с. 37–38].

Зрештою, не вбачаємо досконалим і запропоноване у підсумку М. І. Іншином визначення поняття «принципи юридичних гарантій в сфері службово-трудової діяльності», котре розкривається ним у такій спосіб: «Таким чином, під принципами юридичних гарантій в сфері службово-трудової діяльності пропонуємо розуміти певні вимоги, правила, відправні засади (керівні ідеї), які закріплені у правовій формі, визначають *засадні межі* дозволеної та обов'язкової поведінки учасників службово-трудових відносин, а також *основні засади* утворення та функціонування системи таких гарантій» [11, с. 489]. В означеній дефініції, по-перше, вельми спірно вбачається взагалі доцільність застосування словосполучень на кшталт «певні вимоги» і «певні правила», котрі, на наш погляд, не мають необхідної інформативності, є надто загальними — неконкретними термінами для визначення дефінієнса поняття «принципи»; по-друге, в структурі запропонованої дефініції присутня тавтологія: не можуть «принципи» визначатися через такий термін, як «засади», оскільки останній є синонімом. Беззастовідно в цьому аспекті наголошують, зокрема, В. Я. Бурак, З. Я. Козак та П. Д. Пилипенко: «Слово принцип (лат. *principium* — основа, начало) за своїм семантичним значенням тотожний українським словам «основа», «засада»» [18, с. 42]. Наявність ознак тавтології («Тавтологія (грец. *tauto* — тот же самый), в традиційній логіці — определение, в котором определяющее является простым повторением иным словами того, что мыслится в определяемом» [19, с. 473]. — *О. Л.*) у визначенні правових понять суперечить, зокрема, одному з фундаментальних правил логічної коректності дефінування понять, за яким дефініція не повинна містити в собі кола [20, с. 20]. Суть вказаного правила логіки полягає в неприпустимості побудови визначення через поняття, що визначається, оскільки воно саме ще не є визначеним. Таким чином, у цих визначеннях має місце логічна помилка, іменована тавтологією [21, с. 53]. По-третє, «принципи» взагалі та «принципи юридичних гарантій» зокрема, на наше переконання, безпосередньо не визначають і не повинні визначати «загальні межі дозволеної та обов'язкової поведінки учасників службово-трудових відносин» — це здійснюється за допомогою відповідних норм права. Невипадково в сучасній теорії права наголошується в цьому аспекті: «Якщо норма-масштаб є еталоном для вирішення тільки однотипових життєвих ситуацій, то на принципи зобов'язані спиратись всі суб'єкти незалежно від конкретних життєвих обставин, з якими вони стикаються. Принципами проникнуті всі норми. Вони є своєрідними згустками, нервовими центрами права, що цементують усю його систему. Їхнім вимогам повинні відповідати й підкорятися всі правові норми, щодо яких принципи володіють пріоритетом. Саме тому *принципи-принципи мають підвищено концентрований правовий характер. Звідси випливає висновок, що їхній зміст не слід зводити до одного з видів правових норм, а треба розглядати як самостійний елемент системи права*» [22, с. 58]. По-четверте, з позиції методології дефінування правових понять неприпустимою вбачається ситуація, коли в структурі (змісті) такого поняття, як «принципи юридичних гарантій в сфері службово-трудової діяльності», вказівка на роль таких принципів стосовно «гарантій» здійснюється в змісті дефінієнса в останню чергу — через використання сполучника «а також...». Поняття «гарантії» виступає наразі основним, ключовим, а тому в структурі дефінієнса має посідати первинне й основне місце. Розкриття основних характеристик (ознак) будь-якого поняття взагалі «має відбуватися, — як слушно зауважує О. В. Кузьменко, — при суворому дотриманні відповідних положень філософії та формальної логіки, які являють собою методологічну базу для впорядкування понятійного апарату теорії... З огляду на це, особливої актуальності набуває потреба в чіткому окресленні загальних засад детермінації... здійсненій кризів призму формально-логічних правил побудови визначень понять. Відповідно до теорії формальної логіки, найбільш зручним та дієвим способом формулювання довершеної дефініції поняття є його визначення через рід та видову відмінність. При цьому дефінієнс (частина поняття, що містить у собі перелік суттєвих ознак, які становлять його зміст) будь-якого визначення вклучає два типи ознак: 1) ознаки, які підводять дефінієндум (частину поняття, що містить у собі ім'я (назву) поняття) під більш широке родове поняття; 2) ознаки, котрі містять вказівку на особливість класу об'єктів, який визначається при зіставленні його з іншими підмножинами цього ж роду» [23, с. 97–98].

Усі відомі наукові дефініції, якщо тільки в них «...нема якихось явних помилок, прийнятні. У всій сукупності вони здатні наблизитися до відтворення визначуваного предмета. Однак робоча дефініція за самим своїм змістом не може бути нескінченною або навіть дуже великою. У цьому випадку слід визначити предмет із боку його суттєвого для користувача значення, тобто приписуванням обмеженого числа практично значущих предикатів. При цьому важливо пам'ятати про *ситуативність і завершеність* усякого робочого визначення, щоб у випадку *вичерпності його потенціалу бути готовими перейти до більш повного варіанту, а не замикатися в обмеженому*» [24, с. 199–200]. Отож, і в даному випадку ми виходимо з того, що запропоноване й проаналізоване вище поняття «принципи юридичних гарантій» є саме таким «робочим визначенням», що дозволить з часом перейти до більш повного й досконалішого його варіанту або до повного заперечення самостійного значення такого терміну й, відповідно, висновок про недоцільність його використання у теорії трудового права.

РЕЗЮМЕ

Здійснено огляд новітніх наукових розробок та на підставі цього шляхом використання переважно конструктивно-критичного методу з'ясовано наявні теоретико-методологічні проблеми термінізації поняття «принципи юридичних гарантій» в сучасній доктрині трудового права.

Ключові слова: проблеми, методологія, принципи трудового права, принципи юридичних гарантій, службово-трудова діяльність, державний службовець, визначення понять.

РЕЗЮМЕ

Осуществлен обзор новейших научных разработок и на основании этого путем использования преимущественно конструктивно-критического метода выявлены имеющиеся теоретико-методологические проблемы терминизации понятия «принципы юридических гарантий» в современной доктрине трудового права.

Ключевые слова: проблемы, методология, принципы трудового права, принципы юридических гарантий, служебно-трудова деятельность, государственный служащий, определение понятий.

SUMMARY

The review of the newest scientific workings out is carried out and on the basis of it by use of is mainly constructive-critical method available theoretiko-methodological problems of terminization concepts «principles of legal guarantees» in the modern doctrine of the labour law are revealed.

Keywords: Problems, methodology, principles of the labour law, principles of legal guarantees, service-labour activity, the civil servant, definition of concepts.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Ковкель Н. Ф. Логические правила и ошибки легального дефинирования правовых понятий / Н. Ф. Ковкель // Вестник Академии МВД Республики Беларусь. — 2006. — № 2. — С. 26–31.
2. Васильев А. М. Правовые категории. Методологические аспекты разработки системы категорий теории права : монография / А. М. Васильев. — М. : Юрид. лит., 1976. — 287 с.
3. Бугров Л. Ю. К вопросу об основных принципах трудового права / Л. Ю. Бугров // Российский ежегодник трудового права. — 2005. — № 1 / под ред. д-ра юрид. наук, проф. Е. Б. Хохлова. — СПб. : ООО «Университетский издательский консорциум «Юридическая книга»» Санкт-Петербургского государственного университета, 2006. — С. 609–614.
4. Lavrinenko O. V. Irrational, Compilational and it is Doubtful-Novatsionnye Approaches in the Modern Doctrine of Principles of the Labour Law of Ukraine: Theory and Methodology Questions / O. V. Lavrinenko // Оралдын гылым жаршысы : Казакстан жене шет ел галымдарын енбектерин жариялау / бас ред. М. Ф. Хабибуллин. — Меншік иесі : «Уралнаучкнига» ЖШС (Орал к.), 2011. — № 1. — С. 48–60.
5. Лавріненко О. В. Проблемні новелізаційні підходи до систематизації принципів трудового права України / О. В. Лавріненко // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. — 2010. — № 4. — С. 221–235.
6. Lavrinenko O. V. Principles of the Labour Law: Modern Problems of Interpretation of Their Essence / O. V. Lavrinenko // Вестник Казахской Академии Труда и Социальных Отношений. — 2010. — № 4. — С. 71–74.
7. Лавріненко О. В. Визначення поняття принципів трудового права: постановка проблеми / О. В. Лавріненко // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. — 2011. — № 3. — С. 211–222.
8. Лавриненко О. В. Место и значение принципов трудового права в системе основных критериев отраслеобразования: вопросы теории / О. В. Лавриненко // Российский ежегодник трудового права. — 2010. — № 6 / под ред. д-ра юрид. наук, проф. Е. Б. Хохлова. — СПб. : ООО «Университетский издательский консорциум «Юридическая книга»» Санкт-Петербургского государственного университета, 2011. — С. 217–246.
9. Lavrinenko O. V. The Theory of a Principle of the Branch Unanimity and Differentiation of Legal Regulation of Labour Relations: History, Modern Problems and Improvement Prospects / O. V. Lavrinenko // Приднепровский научный вестник : научный журнал / редкол. : докт. юрид. наук, проф. Н. Л. Петров, докт. юрид. наук, проф. П. В. Колпаков, докт. юрид. наук, проф. П. Л. Заяц [и др.]. — Днепрпетровск : Наука и образование, 2011. — № 5. — С. 127–136.
10. Мірошніченко М. І. Державність і право України: генезис у європейському контексті (3 найдавніших часів до початку XIX ст.) : монографія / М. І. Мірошніченко. — К. : Атіка, 2006. — 544 с.
11. Іншин М. І. Правове регулювання службово-трудова діяльності державних службовців як особливої категорії зайнятого населення України : монографія / М. І. Іншин. — Харків : Вид-во «ФІНН», 2010. — 672 с.
12. Магновський І. Й. Гарантії прав і свобод людини та громадянина в праві України (теоретико-правовий аспект) : дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.01 / І. Й. Магновський. — К. : Національна академія внутрішніх справ України, 2003. — 216 с.
13. Волинка К. Г. Теорія держави і права / К. Г. Волинка. — К. : МАУП, 2003. — 268 с.
14. Вступ до теорії правових систем : монографія / за заг. ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. — К. : Юрид. думка, 2006. — 432 с.
15. Андрощук С. Принцип верховенства права. Визначення співвідношення із суміжними поняттями, особливості законодавчого закріплення і реалізації / С. Андрощук // Юридичний журнал. — 2005. — № 11. — С. 76–79.
16. Скакун О. Ф. Теорія держави і права / О. Ф. Скакун. — Харків : Консум, 2001. — 656 с.
17. Прилипка С. М. Трудове право України / С. М. Прилипка, О. М. Ярошенко. — Харків : Вид-во «ФІНН», 2009. — 664 с.
18. Трудове право України / П. Д. Пилипенко, В. Я. Бурак, З. Я. Козак та ін. ; за ред. П. Д. Пилипенка. — К. : Ін Юре, 2003. — 536 с.
19. Философский словарь / под ред. И. Т. Фролова. — М. : Политиздат, 1986. — 562 с.
20. Хоменко І. В. Логіка для юристів / І. В. Хоменко. — К. : Юрінком Інтер, 2001. — 184 с.
21. Жеребкін В. Є. Логіка / В. Є. Жеребкін. — К. : Знання, КОО, 2001. — 290 с.
22. Цвік М. В. Фундаментальні проблеми теорії права / М. В. Цвік // Антологія української юридичної думки : у 10 т. / редкол. : Ю. С. Шемшученко та ін. — К. : Юрид. книга, 2005. — Т. 10. — С. 49–63.
23. Кузьменко О. В. Теоретичні засади адміністративного процесу : монографія / О. В. Кузьменко. — К. : Атіка, 2005. — 352 с.
24. Орлов П. І. Інформація як об'єкт правового і технічного захисту / П. І. Орлов // Вісник Університету внутрішніх справ. — 2000. — Вип. 12. — Ч. 2. — С. 198–203.

УДК 340.12

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ГЕРМЕНЕВТИЧНОГО ПІЗНАННЯ ПРАВА

Назимко Є.С., к.ю.н., старший науковий співробітник відділу організації наукової роботи Донецького юридичного інституту МВС України

Сучасний процес державотворення в Україні зумовлює живий інтерес до широкого кола питань, пов'язаних із здійсненням цілеспрямованої діяльності різних соціальних суб'єктів щодо зміцнення законності і правопорядку в країні, ствердження, забезпечення і охорони прав і свобод людини і громадянина, закріплених Конституцією України.

В умовах побудови демократичної, соціальної і правової держави в Україні її найголовнішою задачею повинно бути забезпечення прав і свобод людини і громадянина, встановлення їх гарантій; забезпечення вільного розвитку всіх членів суспільства.